

جنگ چریک شهری

صالح باری

چکیده

چریک کلمه‌ای است ترکی که در معنی لغوی آن، به داوطلب آماده جنگ، یا قشون داوطلب جنگ توسط ترک‌های عثمانی نام‌گذاری شده و واژه‌های مترادف آن عبارتند از: پارتیزان* و گریلا** این واژه در اذهان، تداعی‌کننده‌ی فرد مسلحی است که در کوه‌ها، جنگل‌ها و روستاها به مبارزه می‌پردازد. بنابراین استراتژی چریک ممکن است، جنگ چریک روستایی، جنگ چریک شهری و یا جنگ چریکی تلفیقی باشد. یعنی هم در شهر و هم در روستا اجرای عملیات نماید. در مورد جنگ چریکی روستایی، مطالب زیادی در قالب کتاب و جزوه‌ها نوشته شده است. اما در مورد جنگ چریکی شهری کتاب و منابع بسیار محدود می‌باشد و این خلأ کاملاً محسوس است. با توسعه‌ی پدیده‌ی شهرنشینی و مهاجرت از روستا به شهر و تمرکز جمعیت انبوه در شهر لزوم پرداختن به این مسأله، به ویژه برای مراکز آموزشی مرتبط با دفاع، امنیت شهری ضرورت پیدا کرده است. در این مقاله سعی بر این شده است که با بهره‌گیری از منابع محدود موجود تجربه‌های به دست آمده از جنگ‌های چریکی شهری به ویژه از درگیری‌های عراق و افغانستان و عملیات چریکی که انجام می‌شود، ماهیت جنگ چریکی شهری مورد بررسی قرار گرفته و ارتباط آن با مسایل چریکی که بیش‌تر به چریک روستایی پرداخته شده است، مشخص گردد.

کلیدواژه‌ها: ۱- چریک شهری، ۲- پارتیزان.

* پارتیزان واژه‌ای است فرانسوی به معنای پیرو و هوادار.
 ** گریلا کلمه‌ای است اسپانیولی و به معنای کسی که به صورت چریکی می‌جنگد می‌گویند.

مقدمه

پس از ارایه دکترین (چه گوارا، دبره و مانو) در مورد نظریه‌ی جنگ چریکی روستایی مبتنی بر تجربه‌ی انقلاب در کشور کوبا و چین به رهبری فیدل کاسترو و مانوتسه تونگ، انقلابیون سایر کشورها کوشیدند تا تجربه‌های آنها را به عنوان راهنمای عمل خود در جنگ چریکی قرار دهند.

یکی از افراد، کارلوس ماریگلا، منشعب از حزب کمونیست کشور برزیل که خود از مریدان و پیروان سرسخت کاسترو و کاستریسم بوده است می‌باشد. وی در ابتدا استراتژی خود را با جنگ چریکی روستایی بنا نهاد. بنابراین پس از آن که دید امکان برپایی جنگ چریکی روستایی در کشورش به دلیل پراکندگی جمعیت وجود ندارد، تمایل پیدا کرد که مرکزیت جنگ چریکی را در شهر قرار بدهد.

در بعضی از مناطق روستایی خانه‌هایی وجود دارد که فرسنگ‌ها با هم فاصله دارند. و تعداد احشام آن از انسان‌ها بیش تر است. در این صورت روستاها باید از عملیات چریک شهری پشتیبانی نمایند.

به این ترتیب، کارلوس ماریگلا استراتژی جنگ چریکی شهری را انتخاب نمود. سایر گروه‌ها نیز با الهام گرفتن از مبارزه‌های وی مانند؛ چریک‌های راه درخشان پروتوپاک آماروها، جدایی طلبان باسک، ارتش آزادی خواه ایرلند، گروهک منافقین، گروهک معاند اکثریت منشعب از چریک فدایی خلق و ... استراتژی جنگ چریک شهری را برگزیدند.

کارلوس ماریگلا می‌گوید: «شهر به مانند اقیانوسی است که چریک شهری در آن مانند ماهی قادر به تحرک، انجام عملیات، سپس فرار و اختفا می‌باشد».

بنابراین تفاوت استراتژی جنگ چریکی شهری با جنگ چریکی روستایی در این است که یکی شهر را به عنوان مبدا حرکت و مرکزیت قیام قرار می‌دهد و دیگری روستاها را.

عوامل و دلایل انتخاب جنگ چریکی شهری

۱- جایگاه و اهمیت شهرها در امنیت ملی یک کشور

شهرها در امنیت ملی یک کشور نقش و جایگاه ویژه‌ای دارند که در این میان سهم شهرهای بزرگ، بیش‌تر می‌باشد. کوچکترین ناامنی در

شهرها بازتاب جهانی دارد. حکومت‌ها برای برقراری امنیت در شهرها متحمل هزینه‌ی سنگینی می‌شوند. به مانند اقیانوسی است که چریک شهری در آن مانند ماهی می‌گیرد. اکثر تحولات اجتماعی مهم در شهرها صورت می‌گیرد.

مانند انقلاب، شورش، کودتا، اغتشاش و ... اگرچه انقلاب کمونیستی چین توسط مائو در روستا آغاز و شروع به کار می‌کند ولی در نهایت برای استقرار و پیروزی انقلاب به شهرها کشیده می‌شود. همچنین جنگ‌های بسیاری را در طول تاریخ شاهد هستیم که سرنوشت آن به شهرها کشیده شده و در آنجا شکست و یا پیروزی ارتش‌ها مشخص شده است.

۳- شهرها مرکز تجارت، اقتصاد، سیاست، فرهنگ و مرکز ثقل قدرت می‌باشند. ناامنی در شهر باعث رکود اقتصادی (عدم سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی) برهم زدن ثبات سیاسی کشور می‌شود.

۴- وجود اهداف متعدد در شهر برای انجام عملیات چریک شهری. تجربیات نبردهای اخیر در عراق، افغانستان، بوسنی، چچن و ... این حقیقت را تبیین می‌کند که باید به درگیری شهری توجه بیشتری نمود. مناطق شهری یکی از مهمترین مناطق، جهت اجرای عملیات می‌باشند. ارتش‌های دنیا در مناطق شهری مانند غول دست و پا بسته‌ای هستند که قادر به تحرک نمی‌باشند.

جدول زیر شهرها که در طی قرون بیستم محل درگیری بوده‌اند را نشان می‌دهد

شهر	سال	شهر	سال
مادرید	۱۹۳۶	بوداپست	۱۹۵۶
روتردام	۱۹۴۰	بیروت	۱۹۵۸
مکو	۱۹۴۲	سافناریگو	۱۹۶۵
استان‌گراد	۱۹۴۲	سایگون	۱۹۶۸
لنینگراد	۱۹۴۳	بنگالست	۱۹۷۲
پارمو	۱۹۴۴	سایگون	۱۹۷۵-۱۹۷۸
برلین	۱۹۴۵	بیروت	۱۹۷۸
سئول	۱۹۵۰	کویت	۱۹۹۱

مراحل جنگ چریکی شهری براساس دکترین کارلوس ماریگلا

جنگ چریکی شهری برزیل در واقع از هیچ آغاز شد؛ زیرا آنان سلاح و مهمات و سازماندهی مناسبی نداشتند. بر این اساس کارلوس ماریگلا دکترین خود را به این صورت بیان می‌کند که این دکترین در روش‌های منافقین نیز یافت می‌شود:

- ۱- جمع‌آوری سلاح، مهمات، پول، سرقت خودرو از طریق یورش، دست‌برد به نیروهای پلیس و سرقت ماشین حمل پول بانک‌ها و سرقت خودرو برای انجام عملیات.
- ۲- انجام عملیات چریکی و سپس بهره‌برداری روانی (جنگ روانی) از این عملیات.
- ۳- اتحاد اقشار مختلف جامعه مانند دانشجویان، کارگران، انجام راهپیمایی برای اعمال فشار به دولت و اعتصاب.
- ۴- تحکیم و سازماندهی نیروی چریکی.
- ۵- هماهنگی میان جنگ چریکی شهری و روستایی.

اصول عملیات چریک شهری

چریک شهری دارای اصول عملیاتی مختص به خود بوده، اصولی که با توجه به محیط شهری تدوین شده است. تخطی از اصول ضربه سنگینی به چریک و سازمان چریکی

می‌زنند؛ این اصول عبارتند از:

۱- بهترین یاور چریک شهری آشنایی او به منطقه عملیات است که بایستی آن را مانند کف دستش بشناسد. زیرا چریک شهری با آشنایی با محوطه عمل خود می‌تواند برای ادامه عملیات خود و یا فرار از پلیس استفاده نماید.

۲- عدم استفاده از خانه‌های تیمی و پایگاه ثابت برای نیروها (اصل پراکندگی).

۳- دارای تحرک و سرعت بیش‌تری از نیروهای دشمن (اصل تحرک) باشد.

برای اجرای عملیات و رهایی از واکنش دشمن، نیروی چریک باید سرعت و تحرک بیش‌تری داشته باشد. به‌طور خلاصه ماهیت جنگ چریکی عبارت است از:

۱- اجتناب از درگیری قطعی با نیروهای دشمن.

نیروی چریک از درگیری تمام عیار با نیروهای دشمن خودداری نموده و همیشه حالت جنگ و گریز خود را حفظ نماید. چه گوارا می‌گوید: «جنگ چریکی یعنی: نیش زدن، عقب‌نشینی، منتظر ماندن، دام گذاشتن و باز نیش زدن و عقب‌نشینی کردن می‌باشد».

۲- انجام تمرین و حرکت طبق برنامه زمان‌بندی شده پیش از عملیات (مانور خاموش).

چریک برای اجرای عملیات می‌بایستی قبل از شروع عملیات به عنوان تمرین از روی برنامه رفتار کند تا اشکالات خود را مانند شلوغی ترافیک و داخل خیابان بن‌بست شده و یا برخورد با گشتی‌های دشمن را رفع نماید.

۳- بدگمان به همه چیز و به همه کس و عدم اعتماد به افراد.

جنگ چریکی یک جنگ اطلاعاتی - نظامی است. بنابراین چون هدف جنگ چریکی جنگ اطلاعاتی است، برای حفظ موجودیت خود و امکان عملیات، بایستی رازداری، حیطه‌بندی را دقیقاً رعایت نماید، و پذیرش عضو جدید، در برخورد با مردم و... اساس را بر سوءظن بگذارد.

۴- حملات عمده به تأسیسات صنعتی، فرودگاه‌ها و گشت‌های دشمن و برای انجام آن باید از آتش سلاح‌های دوربرد استفاده نماید.

۵- طرح ریزی کلیه عملیات، به منظور ضربه زدن به اراده و روحیه دشمن.

هدف‌های مشخص برای عملیات چریک شهری

- ۱- شخصیت‌های سیاسی و مسؤولین اجرایی کشور.
- ۲- افراد و نیروهای پلیس به ویژه در مراکز تجمع.
- ۳- پادگان‌های نظامی، مقر پلیس، اماکن و ساختمان‌های قانون‌گذار و سیاسی کشور.
- ۴- خطوط ارتباطی، راه آهن، پل‌ها و مترو.
- ۵- شبکه ارتباطات، خطوط تلفن روکار یا زیرزمینی و ایستگاه‌های رادیویی.
- ۶- شبکه برق و تأسیسات نیروگاه.
- ۷- فرودگاه‌ها، هواپیما و چرخ‌بال در حال پرواز و یا فرود.
- ۸- خطوط لوله نفت و گاز، انبار ذخیره مواد سوختنی و پالایشگاه‌ها.

تاکتیک‌های عملیاتی چریک شهری

چگونگی استفاده چریک شهری از این تاکتیک‌ها به سطح آموزشی که این نیروها دیده‌اند بستگی دارد. نیروهای چریک ممکن است آموزش دیده یا نیمه آموزش دیده و یا این که هیچ یک از عضو گروه آموزش ندیده باشند که توسط گروه‌های چریک شهری مورد استفاده قرار می‌گیرد. این تاکتیک‌های عملیاتی عبارتند از:

۱- سوء قصد و ترور

ترور که در لغت، به معنای ترس، وحشت و رعب است در تاریخ بشریت سابقه‌ای طولانی دارد. هدف از ترور ممکن است، فشار بر یک جریان سیاسی در جهت تأمین خواسته سیاسی مانند ترور فداییان اسلام یا اینکه ترور مهره‌های کلیدی حکومت را دچار کمبود کادر کرده (ترور منافقین در اوایل انقلاب) یا ترور فردی باشد که به گروه خیانت کرده و به اهداف گروه پشت‌پازده باشد.

۲- بمب‌گذاری و خرابکاری

یکی از متداول‌ترین تاکتیک‌های چریک شهری می‌باشد که با تعداد نفرات کم و در بعضی اوقات تنها با یک نفر انجام می‌شود.

این تاکتیک برای چریک خطر کمی ایجاد می‌کند البته بمب گذاری انتحاری را مستثنا از این قضیه می‌باشد.

از مزایای این روش توجه افکار عمومی به گروه بمب گذار و توانایی کنترل میزان تخریب و آسیب مورد نظر با تغییر شدت انفجار می‌باشد از سال ۱۹۸۳ تا ۱۹۹۶ بیش از نیمی از عملیات‌های چریک شهری ثبت شده در سرتاسر جهان به صورت بمب گذاری بوده است.

۳- گروگانگیری

این تاکتیک معمولاً به صورت اسارت گرفتن یک یا چند نفر به منظور تبلیغ یا گرفتن امتیازاتی در قبال آزادی گروگان‌ها می‌باشد، که به عنوان مثال می‌توان به گروگانگیری تئاتر مسکو، گروگانگیری دانش آموزان در روسیه و گروگانگیری در عراق و... در دوران معاصر را می‌توان اشاره کرد.

۴- آدم ربایی

هرچند تاحدودی شبیه به گروگانگیری می‌باشد ولی تفاوت‌های فاحشی میان این دو تاکتیک وجود دارد. آدم ربایی به صورت اسارت گرفتن مخفیانه یک یا چند نفر برای رسیدن به هدف خاص صورت می‌پذیرد. عامل اجراء کننده عملیات ممکن است، برای مدت طولانی ناشناس باقی بماند. توجه رسانه‌های خبری در ابتدای ماجرا، شدید است اما با گذشت زمان از این شدت کاسته می‌شود.

۵- تصرف و اشغال

در این عملیات یک ساختمان یا محلی که در چشم ناظران با ارزش جلوه می‌کند تصرف می‌شود. البته خطر زیادی در چنین عملیاتی چریک شهری را تهدید می‌کند زیرا، نیروهای ضد چریک زمان کافی جهت طراحی و واکنش در اختیار دارند. به ویژه اگر فرد بی گناهی در ساختمان تصرف شده، نباشد یا تعداد کمی باشند خطر بیشتری چریک شهری را تهدید می‌کند به عنوان مثال، تصرف سفارت ژاپن در پرو و گروگانگیری تعدادی از سفیران کشورهای خارجی.

۶- هواپیما ربابی

در عملیات هواپیما ربابی شرایطی مثل گروگانگیری حاکم است. هواپیما به علت قدرت حرکت بالا و آسیب پذیری زیاد آن هدف ایده آل محسوب می شود. منظور از عملیات، وسیله ای برای فرار و درخواست آزادی زندانیان و قبول شرایط می باشد.

۷- حمله به تأسیسات صنعتی

در حمله به تأسیسات صنعتی معمولاً یکی از سه اهداف زیر دنبال می شود:
الف) دسترسی پیدا کردن به شبکه هایی مانند رادیو و تلویزیون جهت قرابت یک اعلامیه.

ب) تأمین منابع مورد نیاز مثلاً: حمله به بانک تأمین پول یا پادگان جهت تأمین سلاح.

ج) انهدام تأسیسات و جلوگیری از استفاده دشمن.

۸- کمین خیابانی

کمین به حملاتی گفته می شود که با هدف به دام انداختن نیروهای پلیس، گشتی های دشمن در جاده و ضربه زدن می باشد.

کمین اثرات تخریبی مناسبی بر روی دشمن دارد. امنیت و کنترل را از او سلب نموده وی را وحشت زده می سازد.

۹- عملیات تک تیرانداز

یکی از مناسب ترین عملیات برای ضربه زدن به دشمن ترور می باشد. در این عملیات تک تیرانداز در ساختمانی مسکونی پشت پنجره، شیروانی ها، پشت بام ها و آپارتمان های نیمه ساز پنهان شده و به دقت نشانه گیری نموده و هدف را از بین می برد. گاهی برد سلاح تک تیرانداز تا دو هزار متر می رسد و بکارگیری این سلاح به میزان آموزشی که نیروی تک تیرانداز دیده است بستگی دارد.

۱۰- ایجاد بلوا و آشوب

چریک شهری از کلیه فرصت ها استفاده می نماید تا مردم را رو در روی نظام قرار دهد. اعتصاب، تظاهرات و تحصن، عملی است که چریک شهری برای آسیب زدن به حکومت

و وادار کردن آن به عکس العمل در مقابل مردم انجام می‌دهد.

۱۱- استفاده از سلاح‌های غیر متعارف

یکی دیگر از عملیات نوین چریک شهری استفاده از سلاح‌های شیمیایی، میکروبیولوژیک و هسته‌ای می‌باشد، از این نوع سلاح می‌توان به جای مواد منفجره و تسلیحات متداول استفاده نمود. استفاده از این سلاح در بین مردم ایجاد ترس و وحشت می‌کند و سبب می‌شود که توجه مردم در سراسر جهان به سمت گروه و اهداف آن جلب شود. مثال: پخش میکروب سیاه زخم در آمریکا، پخش گاز سمی در مترو ژاپن و....

آیا جنگ چریکی شهری راهبرد پیروزی است؟

برای پیروز شدن یک جنبش چریکی، ناگزیر باید چریک روستایی و شهری را با هم پیوند داده و مکمل هم نمود. همچنان که انقلاب و جنبش چریکی در کوبا مرهون تلاش جبهه متحد ملی بود که مرکب از سه سازمان طرفدار مشی مسلحانه زیر بود.

کمین اثرات

تخریبی مناسبی بر روی

دشمن دارد. امنیت و کنترل را

از او سلب نموده وی را

وحشت زده می‌سازد

۱- جنبش ۲۶ ژوئیه (با مشی جنگ چریک روستایی)

۲- شورای انقلابی ۱۳ مارس (پیرو مشی جنگ چریک شهری)

۳- حزب سوسیالیست توده‌ای (که در سازمان‌های کارگری

و توده‌ای، صاحب نفوذ بود و اعتصاب و تظاهرات آنان را رهبری می‌کرد).

در اثر تلاش مداوم و قیام مسلحانه اعضاء سه حزب مزبور و جنبش انقلابیون، شهرهای کوبا یکی بعد از دیگری سقوط و به دست انقلابیون افتاد و ارتش قدرت مقاومت در برابر قیام مردم را نداشت. و از طرفی سربازان و افسران از پادگان‌های خود فرار کرده و به انقلابیون پیوستند. بدین جهت ارتش متلاشی شد و ستاد فرماندهی نیروهای مسلح کوبا بدون مقاومت از طرف ارتش انقلابی اشغال گردید و رزمندگان مسلح کاسترو

توانستند زمام امور را در سال ۱۹۵۹ به دست آورند. کارلوس ماریگلا مدون نظریه جنگ چریکی شهری، در مقاله‌ای تحت عنوان گناهان بزرگ چریک شهری می‌نویسد: «یکی از گناهان بزرگ و غیر قابل بخشش چریک شهری بهادادن زیاد از حد به مبارزه شهری می‌باشد.» جالب این است که ماریگلا در تئوری خود اهمیت یکسانی برای جنگ چریک روستایی و شهری قایل است.

